

До спеціалізованої вченої ради К 27.855.03
Університету державної фіскальної служби України
08201, Київська обл., м. Ірпінь,
вул. Університетська, 31

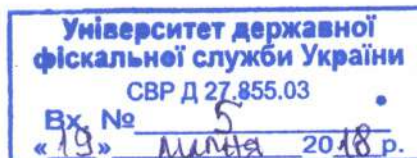
ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію *Свириденка Станіслава Володимировича «Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю»*, подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

Відгук підготовлено на підставі вивчення рукопису дисертаційного дослідження Свириденка Станіслава Володимировича «Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю», автореферату дисертації та наукових праць здобувача, опублікованих за темою дисертації. Дисертація являє собою рукопис обсягом 232 сторінки із них основного тексту – 189 сторінок, список використаних джерел – 19 сторінок (172 найменувань) та 3 додатків на 10 сторінках.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Прийняття Конституції України, концептуальне оновлення кримінального процесуального законодавства стало суттєвим кроком у напрямі ефективного забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, дотримання засади рівності усіх перед законом і судом тощо. Водночас європейський вектор розбудови України вимагає подальше створення належних умов для практичної реалізації сфери захисту прав і свобод особи, що є найважливішою проблемою внутрішньої та зовнішньої політики усіх держав світу. Саме за такими критеріями можна оцінити рівень розвитку демократії в країні, що й задекларовано в ст. 1 Конституції України.

Найбільшим здобутком у розвитку сфери кримінального судочинства стало прийняття 13 квітня 2012 р. Кримінального процесуального кодексу України, в якому закріплено широкий перелік засад кримінального

провадження, серед яких і рівність перед законом і судом. Проте із загальноправила застосування зазначеної засади є виключення, у тому числі це стосується осіб, які користуються недоторканністю, адже останні мають додаткові гарантії здійснення щодо них досудового розслідування. В останні роки це питання набуло особливої актуалізації, що зумовлено переорієнтацією нашої держави на європейські правові стандарти здійснення кримінального судочинства. Для того щоб запровадженні в чинному КПК України засади кримінального провадження не залишалися звичайним декларованим положенням, науковою спільнотою виробити дієвий правовий механізм їх реалізації, який повинен базуватися на національних правових традиціях та загальноновизнаній світовій практиці кримінального судочинства. Досягнення цього завдання є складним і довготривалим, тому має базуватися лише на науково обґрунтованих положеннях, пропозиціях і рекомендаціях.

Все вищевикладене свідчить, що обрана С.В. Свириденком тема дисертаційного дослідження є актуальною й своєчасною, має важливе теоретичне та практичне значення.

Проблемні аспекти досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю впродовж багатьох років, не втрачають своєї актуальності та є предметом уваги вчених і сьогодні. Окремим питанням цієї проблематики присвятили свої праці Ю. П. Аленін, С. С. Аскеров, І. В. Бабій, С. Г. Волкотруб, О. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, І. В. Грицюк, Ю. М. Грошевий, В. С. Зеленецький, Н. С. Карпов, О. В. Капліна, А. М. Кислий, В. В. Лисенко, Л. М. Лобойко, В. Т. Нор, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва, О. В. Сіренко, О. С. Старенький, М. С. Строгович, О. Ю. Татаров, В. М. Тертишник, В. В. Топчій, Л. Д. Удалова, В. І. Фаринник, В. М. Федченко, Ю. В. Циганюк, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, А. В. Шевчишен, Д. О. Шумейко, В. М. Юрчишин та ін. Проте, незважаючи на останні законодавчі зміни в рамках розглядуваної тематики, наукові дослідження щодо досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються

недоторканністю, комплексно не проводились. Дослідження цієї проблематики потребує врахування нових напрямів розвитку сучасної юридичної науки з одночасним переосмисленням прикладних аспектів застосування чинного кримінального процесуального законодавства України. Саме це й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження та основні його напрями.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Плану дій щодо реалізації положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленого Радою питань судової реформи 17 березня 2015 р., узгоджується з Пріоритетними напрямами наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженими наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275. Обраний напрям дослідження узгоджується з Пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки на період до 2020 року (Закон України від 9 вересня 2010 р. № 2519-VI), Концепцією реформування кримінальної юстиції в Україні (Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008).

Тема роботи затверджена Вченою радою Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» 25 грудня 2015 року, протокол № 5, та включена до планів науково-дослідних робіт навчального закладу.

Метою дисертаційного дослідження стало вирішення наукового завдання – визначення особливостей досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю, а також розроблення та обґрунтування на цій основі пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства і практики його застосування.

На переконання офіційного опонента, дисертантом у цілому вірно окреслено мету та комплексно вирішено задачі дослідження щодо теоретичних та прикладних питань поставленого наукового завдання, що дало змогу сформулювати й обґрунтувати пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України.

Об'єкт та предмет дослідження. З точки зору піднятої тематики, дисертантом правильно сформовано об'єкт і предмет дослідження (с. 3 автореферату, с. 18 дисертації). Зокрема, об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю. *Предмет* – досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю.

Ступінь обґрунтованості висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих в дисертації, та їх достовірність. Вивчення та аналіз дисертації Свириденка С.В. у цілому показує, що здобувач керується, враховує та виконує встановлені вимоги та рекомендації, які пред'являються до виконання дисертаційних досліджень, дотримується обраної методології, методів та прийомів дослідження, пов'язує основні положення роботи з напрацьованим теоретичним та емпіричним матеріалом, поглибленим аналізом теоретичних і прикладних проблем та можливостей їх усунення.

Для досягнення поставлених мети і задач з урахуванням об'єкта та предмета дослідження у роботі використано загальнонаукові та спеціально-наукові методи, зокрема: *історико-правовий* – під час характеристики стану наукових досліджень і законодавчої регламентації досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю (підрозділ 1.1); *діалектичний* – дозволив розглянути усі питання теми в динаміці, виявити їхній взаємозв'язок і взаємозумовленість та сприяв розумінню об'єкта дослідження в частині поєднання науки та практичній діяльності відповідних уповноважених учасників кримінального провадження (розділи 2–3); *системно-структурний* – для визначення особливостей проведення процесуальних дій під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю, виявлення прогалин і колізій щодо розслідування злочинів, вчинених особами, які користуються недоторканністю (розділи 2–3); *порівняльно-правовий* – для порівняння норм чинного законодавства України та інших держав, а також

під час аналізу наукових позицій щодо питань, пов'язаних з розслідуванням злочинів, вчинених особами, які користуються недоторканністю (підрозділ 1.3, розділи 2–3); *формально-логічний* – для аналізу норм чинного законодавства України, що регулюють порядок досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю, та формулюванні пропозицій щодо вдосконалення окремих кримінальних процесуальних норм (розділи 2–3); *соціологічний* та *статистичний* – під час вивчення матеріалів кримінальних проваджень та узагальнення результатів практики; для підтвердження отриманих теоретичних висновків даними аналізу офіційної статистики (стор. 18-19 рукопису). Обрані методи використано у взаємозв'язку, що забезпечило всебічність, повноту та об'єктивність отриманих наукових результатів проведеного дослідження.

При написанні роботи дисертантом використано достатню кількість літературних джерел (172 найменувань на 19 сторінках). Робота характеризується використанням значної кількості законодавчих і нормативних джерел, наукової і спеціальної літератури, інформаційних даних щодо особливостей досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо осіб, які користуються недоторканністю, з аналізом відповідних вад, прогалин, недоліків, які не сприяють досягненню вирішення завдань кримінального провадження.

Переконливою, й такою, що заслуговує на позитивне відзначення, є *емпірична база дослідження*, напрацьована дисертантом, зокрема: дослідження становлять: статистичні та аналітичні матеріали Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної служби статистики України за період 2013–2017 рр.; рішення Конституційного Суду України, Верховного Суду України; опитування 127 респондентів (47 слідчих, 15 детективів, 35 прокурорів, 30 суддів) Львівської, Київської, Кіровоградської областей; узагальнена практика та інформаційні листи Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ; узагальнені дані 56 матеріалів кримінальних проваджень та 150

судових рішень, винесених слідчими суддями у 2013–2017 рр., чим забезпечується обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків, пропозицій і рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації комплексно, з урахуванням сучасних законодавчих змін досліджено теоретичні й прикладні аспекти досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю. У роботі сформульовано ряд нових положень і висновків, які є важливими для юридичної науки та практики, зокрема:

вперше:

– з метою підвищення ефективності досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю, обґрунтовано доцільність доповнення ст. 482 КПК України новими додатковими частинами 5, 6, 7, 8, у яких унормувати: порядок притягнення до кримінальної відповідальності Президента України, його затримання або обрання стосовно нього запобіжного заходу; притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка користується дипломатичним імунітетом, її затримання або обрання стосовно неї запобіжного заходу; проведення стосовно судді Конституційного Суду України оперативно-розшукових заходів чи слідчих (розшукових) дій; випадки проведення щодо Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини слідчих (розшукових) дій без отримання дозволу Верховною Радою України згоди на притягнення його до кримінальної відповідальності;

– аргументовано доцільність доповнення ч. 2 ст. 482 КПК України положенням такого змісту: «Народний депутат, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком: 1) якщо Верховною Радою України надано згоду на його затримання у зв'язку з таким діянням; 2) затримання народного депутата під час або одразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо таке затримання є

необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину. Народний депутат має бути негайно звільнений, якщо мета такого затримання (попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину) досягнута»;

– обґрунтовано доцільність надати право здійснення повідомлення про підозру особі, яка користується дипломатичним імунітетом, за умови отримання відповідної згоди на притягнення її до кримінальної відповідальності, – керівником регіональної прокуратури або його заступником;

– констатовано відсутність у КПК України положень щодо регламентації особливостей порядку затримання та обрання запобіжного заходу стосовно судді Конституційного Суду України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, що не узгоджується із вимогами ст. 149 Конституції України, ст. 24 Закону України «Про Конституційний Суд України» та ст. 20 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;

удосконалено:

– визначення змісту поняття «здійснення повідомлення про підозру», яке складається з двох взаємопов'язаних етапів: по-перше, це складання самого тексту повідомлення, вимоги до якого визначено положеннями ст. 277 КПК України; по-друге, це безпосереднє вручення повідомлення, порядок чого передбачено ст. 278 КПК України;

– наукову позицію щодо необхідності доповнення ч. 1 ст. 214 КПК України додатковим положенням, згідно з яким у разі внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про вчинення кримінального правопорушення особою, яка користується дипломатичним імунітетом, або якщо під час досудового розслідування буде з'ясовано, що кримінальне правопорушення вчинене такою особою, подальше здійснення кримінального

провадження можливе лише за її згодою або компетентного органу держави (міжнародної організації), яку вона представляє;

дістали подальшого розвитку:

– пропозиції щодо доцільності закріплення в чинному законодавстві України вимоги, згідно з якою в разі вчинення кримінального правопорушення особою, яка користується недоторканністю, рішення про зняття з неї недоторканності має бути прийняте відповідним органом упродовж 48 годин;

– наукова позиція щодо того, що складання тексту повідомлення про підозру особі, визначеного у ст. 481 КПК України, без його безпосереднього вручення та роз'яснення його по суті не може бути розцінене як виконання всього комплексу дій, що охоплюють поняття «здійснити повідомлення про підозру»;

– наукові положення щодо необхідності передбачення можливості проведення слідчих (розшукових) дій без надання Верховною Радою України згоди на притягнення його до кримінальної відповідальності, у випадку вчинення народним депутатом України тяжкого або особливо тяжкого злочину, з метою попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів вчиненого злочину;

– аргументи на підтримку пропозиції щодо недоцільності вживання в положеннях КПК України дефініції «арешт», оскільки вона не має жодного стосунку до кримінальних процесуальних відносин, оскільки належить до сфери адміністративної юрисдикції.

Таким чином, заслуговують на увагу розроблені та запропоновані дисертантом зміни і доповнення до кримінального процесуального законодавства України.

Отже, вивчення дисертації показує, що в роботі відповідно до мети і задач дослідження проаналізовано проблемні питання досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються

недоторканністю, обґрунтовано та запропоновано нові теоретичні та прикладні положення, які розв'язують поставлену здобувачем мету наукового дослідження.

Наукове та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформовані та обґрунтовані висновки і пропозиції використовуються у: *науково-дослідній сфері* – при подальшому дослідженні питань, пов'язаних із досудовим розслідуванням у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю; *законотворчій діяльності* – для удосконалення чинного законодавства України з питань регламентації порядку досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю; *освітньому процесі* – при підготовці підручників, навчальних посібників, розробці курсу лекцій, навчально-методичних матеріалів і проведенні занять із навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Особливості досудового розслідування в окремих категоріях кримінальних проваджень», «Доказування у кримінальному провадженні»; *практичній діяльності* – як рекомендації з питань досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю.

Відповідні акти впровадження додаються (стор. 227-230).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження були оприлюднені та доповідалися на 2 міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 17–18 червня 2016 р.); «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ, 9 грудня 2016 р.) і міжвідомчому круглому столі «Формування правових позицій щодо розслідування міжнародних злочинів» (м. Київ, 28 жовтня 2016 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладені в 9 наукових публікаціях, серед яких 6 статей, опублікованих в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і

науки України, 1 з яких в іноземному фаховому виданні, та 3 тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях і міжвідомчому круглого столі.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки, із них основного тексту – 189 сторінок, список використаних джерел – 19 сторінок (172 найменувань) та 3 додатків на 10 сторінках.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Насамперед слід зазначити, що вже зміст роботи свідчить про те, що дисертантом обрано досить актуальну, але складну тему дослідження. Її складність проявляється в тому, що С.В. Свириденко звернувся до найважливішої й гострої проблеми сучасної науки кримінального процесу, яка має як теоретичне, так і прикладне значення. Зазначений напрям дослідження гідний для дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, адже наявність проблемних і дискусійних питань цієї теми можна вирішити лише на рівні роботи досить високого рівня.

Вивчення дисертації та автореферату дисертації Свириденка С.В. дає підстави для висновку про ідентичність змісту їх основних положень.

Зміст дисертації та її завершеність. У цілому рівень рецензованої роботи дозволяє визнати її завершеною науковою працею, яка характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача в науку, оскільки автор у ній досяг поставленої мети.

Оформлення дисертації. Дисертація та автореферат дисертації оформлені згідно з вимогами МОН України. Робота виконана державною літературною мовою з дотриманням наукового стилю, позбавлена граматичних та технічних недоліків. Основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються послідовністю, аргументованістю і завершеністю.

Загалом позитивна оцінка дисертаційного дослідження не виключає відсутність у ньому дискусійних та недостатньо обґрунтованих положень, до числа яких, на думку офіційного опонента, слід віднести:

1. На сторінці 35 дисертаційного дослідження автор приходять до висновку, що однією з проблем стану наукової розробки розслідування злочинів, вчинених особами, які користуються недоторканістю, є фрагментарність досліджень, через що у теорії кримінального процесу відсутній чіткий підхід до визначення кола суб'єктів, які користуються недоторканістю. Разом із тим на сторінці 25 рукопису дисертант зазначає, що згідно з чинним законодавством України недоторканість, у тому числі в межах кримінального переслідування, гарантується наступним посадовим особам: 1) Президенту України (ст. 105 Конституції України); 2) народним депутатам України (ст. 80 Конституції України, ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України», глава 37 КПК України); 3) Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини (ч. 3, ст. 20 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», ст. ст. 480, 481, 483 КПК України); 4) суддям (ст. 126 Конституції України, ст. ст. 49, 52, 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», глава 37 КПК України); 5) суддям Конституційного Суду України (ст. 149 Конституції України); 6) дипломатам (ст. 29 Віденської конвенції про дипломатичні відносини).

Відтак залишається не зрозумілим, що саме автор мав на увазі при констатації факту фрагментарності досліджень, у зв'язку з чим при публічному захисті йому слід більш детально роз'яснити власне бачення цього.

2. На сторінці 69 дисертації, беручи до уваги позитивний досвід Грузії, автор вважає за доцільне передбачити у чинному законодавстві вимогу, згідно з якою у разі вчинення кримінального правопорушення рішення про зняття недоторканності має бути прийнято протягом 48 годин. Дійсно, така пропозиція є практично необхідною, але дисертанту слід було вказати, до

якого саме нормативно-правового акту доцільно внести такі зміни.

В той самий час вищевикладені положення здебільшого мають дискусійний характер та є висловленням власного бачення офіційним опонентом, окремі з яких, очевидно, можуть і не збігатися з позицією дисертанта та його наукового консультанта. У цілому ці положення не впливають на високу позитивну оцінку дисертації Д.В. Сімоновича, а свідчать лише про її актуальність, комплексність та багатогранність досліджуваних автором проблем.

3. Досліджуючи різні проблемні питання та особливості кримінальної процесуальної форми здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо Президента України, автору слід було звернути увагу на той факт, що даний аспект суттєво ускладнюється самою процедурою імпичменту. Зокрема, йдеться про те, що у ч. 1 ст. 171 Закону України «Про Регламент Верховної ради України» зазначено, що спеціальна тимчасова слідча комісія утворюється відповідно до положень Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України», який рішенням Конституційного Суду України визнано неконституційним у зв'язку із порушенням конституційної процедури набрання чинності зазначеним нормативним документом. Тому, зважаючи що цей аспект має суттєве значення для кримінальної процесуальної діяльності правоохоронних органів, під час публічного захисту дисертанту варто надати власне бачення з цього приводу.

Водночас висловлені зауваження характеризують, насамперед, складність проблемних питань, що досліджуються дисертантом. Вони не знижують загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Свириденка С.В. та можуть бути предметом наукової дискусії при публічному захисті дисертації.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

1. Дисертація *Свириденка Станіслава Володимировича «Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю»* є завершеною кваліфікованою працею, виконаною особисто здобувачем, у якій здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, на підставі чого запропоновано низку нових теоретичних положень та висновків, а також пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування.

2. Опанована дисертація відповідає вимогам пунктам 9, 11, 12 і 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами і доповненнями від 27.07.2016 р.), а її автор – *Свириденка Станіслава Володимировича* – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент

кандидат юридичних наук,
заступник начальника Шевченківського
управління поліції Головного управління
Національної поліції у м. Києві –
начальник слідчого відділу

Д.О. Шумейко